

JOŽE STABÉJ
H. MEGISER, SLOVENSKO-LATINSKO-NEMŠKI
SLOVAR

LIBRARY OF THE
SLOVENE ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
LJUBLJANA

SPREJETO NA SEJI
RAZREDA ZA FILOLOSKE IN LITERARNE VEDE
SLOVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI
DNE 27. MAJA 1976
IN NA SEJI PREDSEDSTVA DNE 8. JUNIJA 1976
UREDIL AKADEMIK FRANCE BEZLAJ

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

RAZRED ZA FILOLOŠKE IN LITERARNE VEDE
CLASSIS II: PHILOLOGIA ET LITTERAE

DELA * OPERA

32

INSTITUT ZA SLOVENSKI JEZIK

12

HIERONYMUS MEGISER
THESAURUS POLYGLOTTUS

IZ NJEGA JE SLOVENSKO BESEDJE Z LATINSKIMI
IN NEMŠKIMI POMENI ZA

SLOVENSKO-LATINSKO-NEMŠKI SLOVAR

IZPISAL IN UREDIL
JOŽE STABÉJ

DM

6430/32 J

XL 1/1604

J 2664

LJUBLJANA

1977

Theſaurus Polyglottus:
vel,
Dictionarium Multi-
lingue:

EX QVADRIN-
GENTIS CIRCITER
TAM VETERIS, QVAM NOVI
(vel potiùs antiquis incogniti) Orbis Na-

tionum Linguis, Dialectis, Idiomatibus &
Idiorismis, conſtans.

*Incredibili labore, ſummaq̄ diligentia: cum ex innume-
ris omnis generis Authorum ſcriptis: tum vero ipſa experientia & diu-
turno multarum peregrinationum uſu ſuggerente: in gratiam
ſtudioſa iuuentutis fideliter collectum &
concinatum, ab*

HIERONYMO MEGISEROP. C. CÆS. ET
Sereniſſ. Auſtr. Archidd. Hiftoriographo.

*Opus, ipſa novitate ſua, & tot differentium linguarum non in-
fructuoſa collatione, per ſe quidem multo iucundiſſimum: ſed & non
Philologiſ tantùm, humaniorũq̄ literaturæ ſtudioſis (uſpoſe quibus
omnium, qua unquam prodierunt, Lexicorum, Promptuariorum,
Sylvarum, Nomenclatorum, quandam quaſi Epitomen poterit præ-
ſtare) verum etiam quarumlibet artium & ſciendarum (qua qui-
dem plurimum linguarum cognitione carere hæcũquaquam poſſunt)
Profeſſoribus, imprimis vero Hiftoricis, Geographis, Medicis, Chymi-
cis, Principum quoq̄, Scribis & Legatis, aliisq̄ peregrinantibus: Mer-
catoribus item & Aromatopolis: ipſisq̄, ad eò Militibus, Mi-
litumq̄, Præſectis, ut perneceſſarium, ita maxi-
mo uſui futurum.*

Cum S. Cæſ. Majeſtatis Privilegio ad Oſcennium.

FRANCOVRTI AD MOENVM,

Sumptibus Authoris.

M. D. C. III.

ZAKLAD VEČ JEZIKOV
ali
MNOGOJEZIČNI SLOVAR:

sestavljen iz jezikov, narečij, govorov in govornih posebnosti približno štiristo narodov tako starega kot novega (oziroma točneje, starim neznanega) sveta.

Z neverjetnim naporom in z največjo marljivostjo iz neštetihi spisov raznorodnih avtorjev, iz lastne izkušnje, in kot mu je narekovala dolgoletna raba na številnih popotovanjih, zvesto zbral in učeči se mladini na ljubo uredil

HIERONIM MEGISER

cesarski dvorni grof in zgodovinar prevzvišenega avstrijskega nadvojvode.

Delo je že zaradi nenavadnosti in plodne primerjave tolikih različnih jezikov samo po sebi nadse prijetno; hkrati pa bo prepotrebno in v največjo korist ne samo filologom in študentom leposlovja, (saj jim bo lahko nudilo tako rekoč nekakšen izvleček vseh slovarjev, priločnikov, zbirk gradiva in imenikov, kar jih je kdaj izšlo), ampak tudi profesorjem katerihkoli drugih umetnosti in znanosti, (ki nikakor ne morejo pogrešati znanja več jezikov), zlasti pa še zgodovinarjem, geografom, zdravnikom, kemikom, knežjim pisarjem in odposlancem in vsem drugim, ki mnogo potujejo, trgovcem in preprodajalcem dišav, pa tudi vojakom in vojaškim podeljnikom.

S privilegijem svetega cesarskega veličanstva za dobo osmih let.

V FRANKFURTU OB MAINI.

Na stroške avtorja.

Leta 1603.

POSVETILNO PISMO

Dva vzroka sta predvsem, Nepremagljivi Cesar, Najmogočnejši Kralj, in Vi, Prezvzišeni in Presvetli Vojvode, ki sta mene, človeka skromnega imetja in stanu, pošteno se zavedajočega svoje majhnosti, spodbudila ali naravnost prisilila, da se nisem pomišljal Vašemu Presvetemu in Prezvzišenemu imenu posvetiti tega svojega dela, ki je sicer slabotno in ki sem se ga že zdavnaj lotil, da bi prispeval k javnemu blagru, a sem ga šele zdaj, kakršno pač je, privedel do kraja. Predvsem mi je bilo docela jasno, da to delo dolgujem Vam. Dobri in Veliki Bog je slavno in znamenito hišo Avstrijo, Vašo cvetočo in pradavno družino nad vsemi človeškimi stvarmi tako povzdignil, da njeni vladavini niti Ocean ne postavlja meja, ampak da se danes širi in razprostira tudi prek skrajnih garamantskih in indijskih dežel, zunaj poti, ki jih riše letni krog sonca, tako da vlada na zemlji in na morju številnim, najrazličnejšim narodom in ljudstvom, ki lahko med sabo občujejo in ki jih je mogoče držati v mejah uprave samo z blagodejno pomočjo jezikov. Ker je temu tako, kdo ne vidi, da je obravnavanje vseh teh govorov, ki jih uporabljajo številna Vaši oblasti podložna ljudstva, s polno pravico Vam zadolženo? K temu se pridružuje še moja trajna in spoštljiva predanost Vaši hiši; in da bi to v svoji globoki podložnosti dokazal tudi s kakim zanesljivim poročtvom in s spomenikom, ki bi čvrsto stal pri poznejših rodovih, sem hotel, da moje tiskano delo javno izide in se ohrani v presrečnem znamenju Vašega imena. In čeprav je to moje delo preneznatno in ni dovolj vredno Vašega preslavnega sijaja, vendar — spričo Vaše izredne in neverjetne blagohotnosti in naklonjenosti do književnosti in do njenih gojiteljev, ki je po nekakšnem dednem pravu prešla od Vaših preslavnih prednikov na Vas — zaupam, da bo Vaše Cesarsko in Kraljevsko Veličanstvo in da bodo Vaše presvetle Prezvzišenosti to dokazilo mojega srca in moje hvaležnosti gledale z blagim in jasnim obrazom, in ga dobro in pravično sprejele. Z največjo srčno predanostjo prosim in rotim, da bi to storile in da bi mi tudi še naprej sijale s svojim pokroviteljstvom.

*Vašemu Cesarskemu in Kraljevskemu Veličanstvu
in Vašim presvetlim Vzvišenostim
globoko predani varovanec
Hieronim Megiser.*

Iskrenemu in dobrohotnemu bralcu.

Kadarkoli se dogodki ne prilagajajo naši volji, moramo mi svojo voljo prilagoditi dogodkom: tako nam po tehtnem premisleku naroča Filozof. V resnici spoznavam tudi jaz ob izdaji tega dela, iskreni in dobrohotni bralec, da je to nujno in da moram tudi sam tako ravnati. Pred mnogimi leti, ko sem bil skoraj še mladenič, sem začel za lastno uporabo sestavljati Priročnik ali nekakšen Uvod v dvainsedemdeset poglavitnih jezikov in narečij vsega sveta; pri tem sem mislil na to, da bi to delo kdaj zagledalo luč sveta. To delce, kakršno je pač bilo, sem pozneje, ko je sčasoma na raznih mojih popotovanjih, na katera sem se podal po srčnem nagnjenju ali po službeni dolžnosti, naraslo na pravšnje mero, in ko sem ga popravil s pilo svojih zrelejših let, po tehtnem premisleku razdelil na dva dela. In sicer sem ga razdelil tako, da prvi del vsebuje navodila — pravopisna navodila o posebnih značilnostih posameznih jezikov in narečij, navodila o pravilnem načinu pisave in izgovorjave, kakor tudi etimološka in sintaktična navodila, o načinu pregibanja besed in izrazov in o njihovem medsebojnem povezovanju. Drugi del — to pa je ravno slovar, ki ga zdaj objavljam — pa vsebuje samo primere posameznih govorov, kolikor mi jih je bilo kdaj znanih.

To pa sem storil na prošnjo svojih prijateljev, in sicer takšnih prijateljev, pred katerimi bi me bilo sram, ko bi jim bil takšno prošnjo odrekel. Zaradi gmotne stiske in težav (kajti izdelava tiskarskih znakov in nabava figur bi spričo tako različnih jezikov in pisav terjala previsoke stroške), sem moral izdajo prvega dela, ki sem ga omenil, za sedaj odložiti. Dovolil pa sem si, da pride drugi del v roke javnosti, tako da je drugi del po nekakšnem načelu ἕστῃς ἑσπερίαις (= kar je pozneje, pride prej] postavljen na čelo in da so posamezni primeri objavljeni prej kot navodila, na katera bi se bili morali navezati. Tako je padla kocka, in glej, zdaj moram svojo voljo prilagoditi dogodkom. Jadra prepuščam vetrovom, morda bolj z drznostjo kakor z dobrim razgledom. Če bom čutil, da ti vetrovi niso tako strašno besneči, in da mi ne pihajo tako neugodno nasproti, ampak da pihlja mojemu početju vsaj nekoliko prijetna in ugodna sapa naklonjenosti, in če mi bo še kak dobrodelen mecen priskočil na pomoč s kritjem stroškov, bom seveda objavil tudi prvi del, brez katerega se zdi drugi del nekako pohabljen. V tistem delu bo — če se ne motim preveč — raztresenega marsikaj, česar ni doslej še nihče opazil ali objavil (naj ne preži zavist na moje besede!), dalje bo sledila v njem tudi obsežnejša obravnava vseh govorov, iz katerih je sestavljena ta knjiga, pa tudi častna omemba vseh avtorjev, s katerimi smo si lahko pomagali pri tej razpravi.

Ti pa ostani medtem naklonjen mojim poskusom,
Ako pa kaj napák bo v knjižicah mojih ostalo,
spomni se mojih razmer, pa mi jih, bralec, spreglej!

*Pregled vseh jezikov, narečij, govorov in govornih posebnosti,
ki jih vsebuje ta večjezični slovar.*

Mislim, da ni človeka, ki bi bil tako neizobražen in tako popolnoma neizkušen, da ne bi vedel, kako velike in kako sijajne vrednosti in odličnosti je poznavanje jezikov, ki je edinstvena milost Svetega Duha, in kolikšna obilica koristi izhaja iz tega za vsa področja človeškega življenja. Zato si lahko prihranim, da bi na tem mestu opeval hvalo tega poznavanja, in se zadovoljim s tem, da samo omenim gola imena govorov, ki so zajeti v tem slovarju. Vendar pa naj bralcu najprej iz duše preženem vsak dvom glede določenega in točno opredeljenega števila jezikov, in sicer na osnovi mnenja preslavnega moža Joh. Goropija, čigar besede se mi je zdelo primerno semkaj pripisati iz prve knjige Hermatene. On pravi: »Čeprav so nekateri skušali določiti, koliko jezikov zdaj obstaja ali koliko jih je nekoč bilo, vendar sem mnenja, da to ni nikomur jasno in da to za nas niti ni tako velikega pomena. Klement Aleksandrinski misli, da je bilo 72 vrst jezikov, pod katere sodijo različni govori; zdi se, da je to število povzel po številu tistih ljudi, ki so se baje pred zmešnjavo jezikov rodili iz treh Noetovih sinov. Isti pisec navaja poročilo Evfora, da je bilo 75 jezikov. Toda to število daleč presegajo trditve drugih piscev. Med njimi je tudi Plinij, ki omenja Timostenovo sporočilo, da so se samo v Dioskuridi, pristanišču v Kolhidi, navadno zbirali ljudje 300 različnih jezikov, in dodaja, da so Rimljani tam pozneje sklepali kupčije s pomočjo 130 tolmačev. O Mitridatu, ki je imel pod svojo oblastjo samo sorazmerno majhen del Azije, pisci vztrajno poročajo, da se je v njegovi državi govorilo dvaindvajset jezikov, ki se jih je tudi sam naučil. Če bi k temu dodal še druge različne jezike, kar jih je tedaj bilo po osem svetov, mar si ne bi mislili, da so presegli izredno visoko število? Kdo bo pojasnil, koliko jezikov je v tistem delu sveta, ki leži ob Atlantiku, koliko pri Hiperborejcih? Da jih je mnogo, to so dovolj dokazala popotovanja številnih raziskovalcev. Vemo, da se je precej novih jezikov, ki niso bili nikoli poprej zapisani niti znani, pojavilo šele po Kristusovem rojstvu. Koliko od teh jezikov se je odtlej pojavilo samo v Evropi, ki je najmanjši od vseh delov sveta! Kaj naj si mislimo šele o neštetih drugih ljudstvih! Vsa Grčija s svojimi otoki, Italija, Sardinija, Sicilija, Hispanija, Galija, Anglija, Škotska govorijo nove jezike, ki so po razkosanju rimskega imperija nastali iz različnih zmesi in iz pokvarjenja prejšnjih jezikov. Če pa se je že od tistega časa pojavilo tako veliko število jezikov, ki poprej niso bili znani, ali ne bi tedaj upravičeno sklepali, da se je tudi že pred tem zaradi mešanja številnih ljudstev zraslo zelo veliko prejšnjih jezikov?« Itd. Tako Goropij.

Zdaj pa, ko smo se že lotili, dajmo temu delu na čelo sam seznam jezikov. Njegova razvrstitev bo po mojem mnenju najprikladnejša tako, da bodo jeziki po vrsti naštetih po štirih znanih delih sveta, kot se kje uporabljajo. Ker pa so trije vodilni jeziki, ki so bili posvečeni na križu našega Odrešenika Jezusa Kristusa, to so hebrejščina, grščina in latinščina (njihova domača raba je zaradi babilonske sužnosti in zaradi vdora Gotov in drugih narodov, ki so govorili isti jezik, v Grčijo in Italijo, že zdavnaj, pred več stoletji ugasnila), porodili iz sebe velike družine,

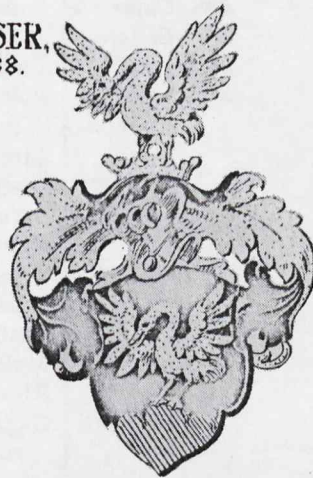
se izplača, da le-te postavimo v prvo vrsto, kot nekakšne prvobojevnike; njim pa bosta v stotnji sledili germanska in slovanska družina, ki po svoji plodovitosti ne zaostajata dosti za onimi tremi. Začnimo torej s hebrejščino!

Jeremias Megiser

MEGISER
1578

MEGISER,
1588.

S pismom, danim na Dunaju dne 21. januarja 1578, je podelil cesar Rudolf II. Megiserju grbovno plemstvo; avstrijski nadvojvoda Karel pa je povzdignil Megiserja z diplomom, dano v Gradcu dne 14. aprila 1588, v dednodelsko plemstvo.

Tabula quinta.
SCLAVONICA.

Sclavonica seu
Illyrica lingua
longè latèque
patet per Eu-
ropam & Asi-
am. Cujus
Dialecti potif-
simùm ha-
sunt.

- Dalmatica: Epidauriorum seu Raguzorum:
Iaderensium, Arbensium, Epirotarum ho-
dierna: Macedonum mediterrancorum.
- Serviorum vel Soraborum.
- Bessorum, vel Bosnensium.
- Bulgarorum seu Rasciorum.
- Moldavorum, Mysiorum, Gepedum.
- Transylvanorum.
- Croatica, Istrianorum, Carforum, Iazygum,
Illyriorum.
- Besiarica, qua propria est Sclavorum Hungaria
conterminorum.
- Carnorum, Carniolanorum, Iapygum, Gori-
tensium, Forojulensium.
- Carinthiorum, Ciliensium.
- Bohemica, Moravorum seu Marcomanorum,
Silesiorum partis.
- Lusatia.
- Polonica, Podoliorum, Plefcoviensium, Sar-
matica.
- Lithuanica, Iacvingerorum, Samogitarum,
Livonica, Osnensium, Curorum, Culmio-
rum.
- Vandalica, Rugiorum, Cassubiorum, Pome-
ranica, Obotritarum, seu Meckelburgen-
sium.
- Prussica seu Prutenica.
- Moscovitica, Hamaxoviorum.
- Rhutenica.
- Circassiorum, Gazarorum vel Abgazeror-
rum, Mengreliorum.

Tabula

Posnetek Megiserjevega latinskega tabelarnega pregleda slovanskih jezikov

Peta tabela.

Slovanski jezik.

Slovanski ali ilirski jezik se razprostira v daljavo in v širino prek Evrope in Azije. Njegova narečja so predvsem tale:

dalmatinsko: Epidavrijcev ali Dubrovničanov, Zadrčanov, Rabljanov, današnje narečje Epircev, sredozemskih Makedoncev;

Srbov ali Sorabov;

Besov ali Bosancev;

Bolgarov ali Raščanov;

Moldavanov, Mezijcev, Gepidov;

Transilvancev;

hrvaško, Istrijanov, Kraševcev, Jacigov, Ilircev;

bezijaško, ki je posebno narečje Slovanov na meji z Ogrsko;

Karnijcev, Kranjcev, Japigov, Goričanov, Furlanov;

Karantancev, Celjanov;

češko, Moravanov ali Markomanov, dela Šlezije;

lužiško;

poljsko, Podoljanov, Pleskovjanov, sarmatsko;

litavsko, Jacvingerov, Samogitov;

livonsko, Osnjanov, Kurov, Kulmijcev;

vandalsko, Rugijcev, Kašubov, pomorjansko, Obotritov ali Mekelburžanov;

prusko ali prut[en]sko;

moskovitsko, Hamaksovijcev [prebivalci polotoka Kola?];

rutensko;

Čerkezov (Circassii), Hazarov ali Abgazerov, Mengreljcev.

2 ABA**Abactor, vide, abigeus.****Abacus, repositorium.**Hebr. *Luach.*Græc. *ἀβάξ, ἄβας.*Lat. *Abacus, Abax.*Ital. *credenziera.*Gall. *dressoir, buffet, chapelet.*Hisp. *aparador.*Germ. *Credenzisch, Anrichtebanc.*Belg. *tresoor, aenrechttafel, buffet.*Angl. *a cwybourde, a dresser.*Sclav. *Kuhinski stol.*Polon. *stoll Kuharski.*Dalm. *péharni stol.*Bohem. *credencni stol, na nemž gidla nã v egi.*Hungar. *staknszar-stal, pohar seek.***Abalieno, vide, alieno.****Abavus.**Hebr. *ab, abi.*Græc. *ἀβαννῆ.*Latin. *abavus.*Ital. *il terzo avo, padre del bisavolo.*Gall. *le pere du bisayeul.*Hisp. *abuelo de ab-***ABB***uelo, serZero abuelo.*Germ. *des; vhrants**Vatter / des**Großvatters**Großvatter.*Belg. *des ouergroosvaders vader.*Angl. *a great h grand-father.*Dalmat. *sadid.*Bohem. *prapraded.**otce meho praded.*Hung. *Ded eüsiüm.***Abbas.**Chald. Syriac. *abba (i, pater.)*Græc. *Ἀββας, ἄββας, ἄββας, ἄββας.*Latin. *Archimandrita.*Ital. *abbate.*Hisp. *abad.*Gall. *abbé.*Germ. *Abt.*Belg. *abr.*Angl. *an abbat.*Sclav. *ap.*Dalm. *Oppas.*Croat. *abbat.*Bohem. *wopas**opat.*Polon. *opat.*Carniol. *apa.*Hungar. *appasur.***Abbrevio.**Heb. *Katsár: katah.*Græc. *βραχυία.***ABB**Latin. *abbrevio.*Ital. *accorciare, scorsare, abbreviare.*Gall. *abreger.*Hisp. *abreviar lo luengo.*Germ. *abfürge / abbrechen.*Belg. *ic corte, ic make korter.*Angl. *so mak shora.*Dän. *forkaarten, forstrecken.*Sclav. *krasiti.*Polon. *skroczam.*Bohem. *akrasiti.**ukrasiti, kraton udelat.*Lufaticæ. *krotka krasiti.*Dalm. *kratak csmisii.*Hungar. *megrovitotom.***Abditus.**Heb. *nistár, tsaphun.*Syrochald. *simur, sumera.*Græc. *ἄβυθος, ἀβύθου.*Græc. vulg. *ἄβυθός.*Latin. *abditus.*Ita. *nascofco, occulto.*Gall. *caché, musé.*Hisp. *escondido, encubierto.*Germ. *verborgen.*Angl. *hidde, kepta close.*

Belg.

ABD

Belg. *heymelijc, verborghen.*
 Dan. *skiult.*
 Slav. *skryven.*
 Dalm. *szakryven, zatisknut.*
 Pol. *skryti.*
 Bohem. *ragny, skryty, zakryty.*
 Hung. *elreischéisch.*

Abdo, abscondo.

Hebr. *thaman, isaphan, cachad, caman, nechbah, chafah, sathar, hifir, alam.*
 Chald. *themaah, thasch.*
 Syriac. *ahisch.*
 Græc. *ἀποκρύπτω, κρύπτω, κρύβω, μύω, κρύπτω, ἀποκρύπτω.*
 Latin. *abscondo, abdo, occulto, celo, tego, occulo.*
 Ital. *nascondere, occultare, coprire, tener secreto.*
 Gall. *cacher, celer.*
 Hisp. *esconder.*
 Angl. *to hyde, to keepe close.*
 Germ. *bergen / verbergen / verbâlt / verdecken / verhalten / heimlich und verbergen*

ABD

hâtî / verschlagē.
 Belg. *ic verberge.*
 Dan. *skiulten.*
 Slav. *skryti, skryvati, pokryti*
 Dalm. *szakryti.*
 Pol. *krzye.*
 Bohem. *ragiti, zakryti, zasagiti, schowati.*
 Turc. *gislimek.*
 Hung. *el reütenni, elfodex em.*

Abdomen.

Græc. *ἄστρον, ἄστρον.*
 Latin. *abdomen, sumē, aqualiculus.*
 Ital. *il grasso, songia.*
 Gall. *partie du ventre contenant les intestins.*
 Hisp. *a quella partie del vientre, adon de estan ensinadas las tripas & entrannas.*
 Germ. *der Underbauch / Schmeckbauch.*
 Belg. *dē onderblyk.*
 Angl. *the outward part of the belly, betwene the navel, and the privy members.*
 Pol. *sadło tlustosz, szolo nerek.*
 Sclav. *salov,*

ABD 3

Dalm. *szalo.*
 Bohem. *x podimi bricho, podbrisk tuk, sadlo.*
 Hung. *Haay, has, potrok.*

Abduco.

Hebr. *Tschab, hebb, hirschik, nahag, nihag.*
 Græc. *ἀφίστημι, ἀφίστημι, ἀφίστημι.*
 Latin. *abduco, avertō, abstraho, avoco.*
 Ital. *menarvia.*
 Gall. *emmener, & retirer de quelques lieux.*
 Hisp. *Llevar, traer, guiar à otra parte.*
 Germ. *abführe / abhalten / abwend / abziehen.*
 Angl. *to leade away.*
 Belg. *ic leyde wech.*
 Slav. *odpelati, progovoriti, na drugi pot perpraviti, odgnati.*
 Pol. *odwodze.*
 Dalm. *odpelyati.*
 Hung. *elvinny.*
 Lusat. *wodpupati.*
 Bohe. *odehnati, odpnditi, odwesti.*

Abco.

IZVIRNIKOVO NASLOVNO STRAN, POSVETILNO PISMO,
SPOROČILO BRALCU, PREGLED VSEH JEZIKOV IN PETO TABELO:
SLOVANSKI JEZIK, JE IZ LATINŠČINE PREVEDEL
DR. KAJETAN GANTAR

UVOD

1591?
Hieronim Megiser, nemški šolnik, jezikoslovec, zgodovinpisec in polihistor, je tudi v slovenski slovstveni zgodovini znana osebnost, in to zaradi sodelovanja s slovenskimi protestantskimi pisci, službovanja na Fužinah pri Ljubljani in v Celovcu; predvsem pa je upoštevan in zaslužen kot slovarnik, ki je med prvimi imel slovenščino v dveh slovarjih za enakovredno nemščini, latinščini, italijanščini itd. Iz njegovih številnih življenjepisov¹ povzemamo le nekaj glavnih podatkov.

H. Megiser je bil rojen konec leta 1554 ali 1555 v Stuttgartu. Od leta 1571 do 1577 je študiral v Tübingenu, kjer je bil sošolec in prijatelj Jurija Dalmatina in obeh Trubarjevih sinov. Po iskanju učiteljskih služb v domovini, ki je pa ni dobil, je okrog leta 1581 — pač po posredovanju J. Dalmatina — stopil v službo vzgojitelja pri pl. Janžu Khislu na Fužinah pri Ljubljani; tega leta se je s Khislovimi mudil tudi na Reki. Leta 1582 je Megiser odšel v Padovo študirat pravo, kjer je bil potem leta 1584—1588 učitelj in varuh Jakoba in Karla Khisla ter Friderika in Jurija Hartmanna pl. Statenberga. Po več popotovanjih leta 1588 in 1589, se je konec tega leta Megiser naselil v Gradcu, ki ga je pa kmalu zapustil (l. 1591), in se je podal na daljša potovanja po Severni Nemčiji, Holandiji in Angliji.

¹ Med zgodnje Megiserjeve življenjepise uvrščamo tistega v *Allgemeines Gelehrten = Lexicon. Dritter Theil, herausgegeben von Christian Gottlieb Jöcher. [1694—1758]. Leipzig 1751*, kjer je v stolpcu 356, iz Ludovici Schul-Historie in Witte, *Diarium biographicum* povzetih nekaj skromnih podatkov o Megiserju in njegovih delih, med katerimi *Dictionarium* iz l. 1592 in *Thesaurus polyglottus* l. 1603 nista omenjena. F. A. Brockhaus *Conversations = Lexicon*, 10. Band, Leipzig 1855 (deseta izdaja) in Dr Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, XVII. Theil. Wien 1867, Megiserja ne omenjata. Dober Megiserjev življenjepis je napisal Th. Elze v *Allgemeine Deutsche Biographie*, XXI. Band, Leipzig 1885, str. 185—185, kjer so navedena skoro vsa Megiserjeva dela. Najbolj obširna in dokaj dokumentarična znanstvena razprava o Megiserju pa je: *Hieronymus Megisers Leben und Werke. Von Max Doblinger, v Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, XXVI. Band. Innsbruck 1905, str. 451—478. Na ta življenjepis je opozoril Slovence prof. dr. Karel Verstovšek v mariborskem ČZN II. 1. (1905), str. 176, 177, in po njem popravil nekatere pomote v Marnovem Jezičniku (XXI. leto [1883], str. 15—19, XXII. leto [1884], str. 19), in v Glaserjevi Zgodovini slovenskega slovstva I. (1894), str. 127. Po več virih je v slovenščini navedbe opisal Megiserjevo življenje in delo prof. Janez Logar v SBL II., 84—87. V delih in razpravah slovenskih zgodovinarjev pa je tudi precej zapisov, ki določeneje in presodno osvetljujejo napačne navedbe o Slovanih in Slovincih v M. G. Christalnick - H. Megiserjevih *Annales Carinthiae* iz l. 1612.

Po končanih potovanjih se je Megiser ustalil v Frankfurtu ob Maini, kjer se je okrog leta 1593 poročil s Katarino, hčerko tiskarnarja Johanna Spiessa, ki je bival tam že od leta 1572. V juliju leta 1593 pa so poslali koroški deželni stanovi v Celovcu Megiserju v Frankfurt ponudbo za službo ravnatelja na celovski stanovski gimnaziji, čemur je Megiser seve rad ustregel. Zaradi protireformacijskih ukrepov pa je moral Megiser po 13. aprilu 1601 zapustiti Celovec kot izgnanec. Bival je potem v Frankfurtu, kjer je dobil 27. julija 1613 meščanske pravice, začasno pa je služboval še v Geri in Leipzigu. Končno je poleti l. 1613 prišel na povabilo deželnih stanov z družino vred v Linz ob Donavi, kjer je bila že konec l. 1608 obnovljena protestantska deželna šola za plemiče; dali so mu službo stanovskega zgodovinarja in predstojnika stanovske knjižnice, kar je oboje uspešno in vestno opravljal vse do maja l. 1619; po sedemmesečni bolezni pa je konec novembra l. 1619 umrl.

Megiserjevo slovstveno stvarjanje je bilo zelo obsežno in mnogovrstno. Po Doblingerjevih podatkih (glej opombo 1), je Megiser od l. 1579 do 1616 napisal in v tisku izdal 41 del, ki so bila natisnjena 58-krat, v zapuščini pa so našli še nad 30 rokopisov. Ni znano, da bi bil kdo te Doblingerjeve zapise o Megiserjevih natisnjenih in zapuščin-skih delih preveril z ogledom na lastne oči. Pozornost na nedokazno natančnost Doblingerjevih navedb sta zbudili napačni letnici 1590 in 1593 (str. 436, 454 in 477) o natisu nam dobro znanega slovarja *Dictionarium quatuor linguarum*, ko za gotovo vemo, da je bil natisnjen l. 1592 v Gradcu. Kako je z 2. izdajo tega slovarja l. 1608 v Frankfurtu, ki jo omenja Doblinger, ne vemo, in tudi ni znano, kje bi bili o tem točni bibliografski navedki. Kar pa tiče 3. izdajo slovarja l. 1744 v Celovcu, to ni več *Dictionarium* iz l. 1592, marveč je docela predelan nov slovar, sicer z besedjem iz l. 1592, pomnožen pa kar za 12.613 novih slovenskih besed (*Dictionarium* iz l. 1592 jih ima le 8575).²

Med Megiserjevimi natisnjenimi deli nas tokrat zanimajo le tista njegova jezikovna dela, ki upoštevajo tudi slovenščino. Bilo je srečno naključje, da se je Nemeč Megiser, poznejši humanist, učenjak in svetovljan, seznanil in sprijateljlil že v študijskih letih z Jurijem Dalmatinom in Trubarjevima sinovoma Primožem in Felicijanom. V tej nazorno istomiselni družbi, je Megiser pobliže zvedel za Slovence in njihov jezik ter za prizadevanje Trubarja in drugih slovenskih protestantskih piscev, da se slovenščina, imenovana takrat *lingua Sclavonica, Carniolica, die windische Sprach* itd., uveljavi polnovredna poleg drugih jezikov tudi v knjigah, pismu ter povsod, kjer se je vsiljevala Slovincem stoletja nemščina kot uradni in pogovorni jezik. Ko je pri poznejšem bivanju na Kranjskem in v Celovcu Megiser spoznal in videl na svoje oči slovenske kulturne in izobraževalne potrebe ter si prizadeval, da se tudi sam privadi slovenščine, se je kot razgledan in vsestransko izobražen humanist odločil, da takrat po širokem svetu še nepoznan slovenski

² Več o tem glej v JiS, L. IX. (Ljubljana 1964), 68—72, in v Annelies Lägerid, H.Megiser, Slovenisch - deutsch - lateinisches Wörterbuch. Wiesbaden 1967, V—XIX.

jezik v celoti upošteva kot enakovrednega npr. latinščini, nemščini, italijanščini, jezikom, ki jih je sam najboljše poznal, govoril in pisal.

Najprej je Megiser objavil v *Paroimologia Polyglottos* l. 1592, (druga pomnožena izdaja l. 1605 v Leipzigu), nekaj mešanih slovenskih in hrvaških pregovorov.³ Zanimivo je, da mu je knjigo natisnil Georg Widmanstetter, ki so ga katoliški protireformacijski krogi (dvor in jezuiti) l. 1585 poklicali iz Münchna v Gradec kot nasprotno utež protestantskemu tisku. Drugo, predvsem za Slovence važno in pomembno delo je *Dictionarium quatuor lingvarum*, kjer je slovenščina prvič v zgodovini za nemščino in latinščino slovarsko v vsem obsegu polnopravno uveljavljena, in to še pred italijanščino. To knjigo pa je, tudi l. 1592, v Gradcu natisnil Johannes Faber (Hans Schmidt), tiskarnar protestantskih deželnih stanov, ki se je potem l. 1599 izselil v Zgornjo Avstrijo. V tretje je Megiser upošteval slovenščino v drobni knjižnici *Specimen quadraginta diversarum atque inter se differentium linguarum & dialectorum* ..., natisnil jo je l. 1593 v Frankfurtu ob Maini Joannes Spiess, Megiserjev tast, kjer je pod XXVII. *Illuricè, feu Carniolanorum linguâ*, ponatisnjen slovenski očenaš iz Bohoričevih *Arcticae horulae* 1584, str. 37, 39, a na koncu brez Bohoričevega stavka: *Sakaj tvoje je krajlefstvu, muzh, zhaft*.⁴ Po Doblingerjevi navedbi je izšla knjižica s pomnoženim besedilom še l. 1603 v Frankfurtu in l. 1616 v Linzu.

Najpomembnejše delo, poleg *Dictionariuma* iz l. 1592, za slovensko jezikoslovje pa je četrta Megiserjeva knjiga, kjer je slovenščina enakopravna s številnimi svetovnimi jeziki in ki ima najobsežnejše slovensko besedje. To je

Thesaurus polyglottus

Zaklad več jezikov ali Mnogojezični slovar

Spremljevalne okoliščine, ki so pripravile Megiserja do tega, da je napisal in izdal ta slovar, je povedal in pojasnil sam na naslovni strani, v posvetilnem pismu cesarju Rudolfu II. in avstrijskim nadvojvodom ter še v posebnem, na bralca naslovljenem uvodu. (Glej spredaj!) Da še bolj podkrepi svojo udanost in zvestobo avstrijski cesarski hiši, je poleg posvetilnega pisma objavil še pred tem na 2. (neoštevilčeni) strani z lovorjevim vencem obkroženo rodovno drevo od cesarja Friderika II. do nadvojvode Karla II., katerih imena z vnovič poudarjeno vdanostjo našteva še na 3. (neoštevilčeni) strani. Na naslovni strani je Megiser k svojemu avtorskemu imenu in priimku pristavil, da je cesarski dvorni grof, *Comes Palatinus*, naziv, ki mu ga je hkrati s častno zlato verižico podelil cesar Rudolf II., in »zgodovinar prevzvišenega avstrijskega nadvojvoda« Karla II. Megiser je imel celo svoj plemiški grb: zlat labod na

³ Zbirka slovenskih pregovorov iz l. 1592. Objavil P. pl. Radics. Kres. Leposloven in znanstveni list II. Letnik v Celovci 1882, str. 332—334. — Fr. Levstik, Zbirka slovenskih pregovorov iz l. 1592. LZ II. (1882), 562—64, 640.

⁴ *Litterae slovenicae* IV. Hieronymus Megiser, *Das Vaterunser*. In vierzig Sprachen, Frankfurt 1593. Nachdruck Dr. Dr. Rudolf Trofenik. München 1968.

modrem polju; vendar vse to ni zaleglo in ga ni obranilo pred prenanstvom iz Gradca in Celovca.

Thesaurus je Megiserju l. 1603 natisnil v Frankfurtu ob Maini njegov tast tiskarnar Johann Spiess. Po Doblingerjevi navedbi naj bi bila natisnjena druga izdaja prav tam l. 1613. Od tod, ali iz ADB (glej opombo 1), je povzel ta podatek Ivan Grafenauer⁵ in za njim še nekateri drugi. Književni zgodovinar Vladoje Dukat⁶ pa je ugotovil, da »to je novo izdanje knjižarska dosjetka [domislica], jer je knjiga ista, samo je nanovo štampan natpisni list i dodana mu bilješka secunda editio«.

Megiserjev Thesaurus je tudi pri nas zelo redka knjiga in njena še mogoča hranišča niso ugotovljena. Do zdaj sta znana le dva primerka v Ljubljani: v Semeniški knjižnici s signaturo X V. 3. in v Knjižnici Narodnega muzeja, sign. 1853.⁷

⁵ Kratka zgodovina slovenskega slovstva. Spisal dr. Ivan Grafenauer. V Ljubljani, 1919, str. 56, in Ivan Grafenauer, Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva. Izdala in založila Mohorjeva družba v Celju l. 1973, str. 119.

⁶ Rječnik Fausta Vrančića. Napisao Vladoje Dukat. Rad JAZU. Knjiga 231. U Zagrebu 1925, str. 121.

⁷ Izvod v Semeniški knjižnici ima na notranji strani zgornje platnice nalepljen tiskan: Ex Libris JOAN: BAPT: PRESCHERN SS. Th. & J. V. D. PRAEPOSITI LABACEN., tj., da je knjiga iz knjižnice prvega predsednika Akademije operozov in ljubljanskega stolnega prošta Janeza Krstnika Prešerna (1656—1704).

Primerek v Knjižnici Narodnega muzeja pa ima bolj pisano zgodbo. Svojeročni zapis na naslovni strani, spodaj, nam pove, da je knjiga naprvo bila last Reimperti Maurity v Khüenburg in Prunnsee, ki jo je dobil die 14 May Añ 1617. Grofovska rodbina Kuenburg (Chunburg, Khuburg, Khünburg ipd.), s starejšo vejo Prunseer in z mlajšo Ungersbacher, je sodila v nekdanji Avstriji med najuglednejše plemstvo; iz te plemiške rodbine je bil tudi Ferdinand Franc grof Kuenburg, 14. ljubljanski škof od l. 1701—1711. Rodbina je imela več posestev na Češkem, Goriškem, Salzburškem in Štajerskem, kjer so v krajih Bischoffsegg, Gleinstätten, Ottersbach in Wolfsbergl gospodovali grofi Khuenburg in Prunsee. Kje na Štajerskem je bival in kakšen poklic je imel Mavricij pl. Khüenburg, za naš primer nismo raziskovali. Po njegovi smrti je po kdove kakšni poti prišel njegov izvod Thesaurusa nazadnje v Steiermärkische Landesbibliothek an Joanneum v Gradcu, katere okrogli žig je na naslovni strani. Mali okrogli žig Rev[ision] 1863 prav tam pove, da je bila tega leta knjiga še v knjižnici. Tretji podolgovati žig VERÄUSSERT St.L.J.B., tudi na naslovni strani, pa nam sporoča, da je bila knjiga, verjetno kot dvojnica ali celo kot tretji izvod, neznanega nam leta izločena in izpisana iz knjižnega imetja. Po bogzna kakšnih preobratih se je nekdanj Khüenburgov primerek Megiserjevega Thesaurusa znašel končno v Ljubljani, kjer je bil 22. januarja 1946 kot dar vpisan v akcizijsko knjigo Knjižnice Narodnega muzeja, ne da bi bil pri vpisu zapisan tudi darovalec in okoliščine, kje, kdaj in odkod je dobil knjigo. Neznanimovan Megiserjev Thesaurus polyglottus 1603 je potem sameval nekje v knjižnici, in ga za popraševalca po njem ni bilo. Okrog l. 1968 pa je bila knjiga katalogizirana in vključena v knjižnični stari fond pod signaturo 1853 ter dana na voljo uporabniku.

Sveučilišna knjižnica v Zagrebu hrani s sign. R - 977 primerek Megiserjevega Thesaurusa, ki je bil že od l. 1652 v knjižnici zagrebškega jezuitskega kolegija. Iz tega izvoda je izpisoval besede Franc Sušnik (1686—1739) v latinsko - kajkavsko - nemško - madžarski slovar, ki je bil po njegovi smrti v priredbi Andreja Jambrešića natisnjen l. 1742 kot Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica. (Ljubomir-Andrej Lisac, Zagreb, tipkopis.)

Jernej Kopitar je bil, poleg V. Vodnika in Ž. Zoisa, med prvimi in redkimi, ki so vedeli za Megiserjev Thesaurus v Semeniški knjižnici, se zanj zanimali in ga tudi v knjigi pobjiže opisali. V Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark, Laibach 1808—1809, str. 436—438, je priobčil po Vodnikovem zapisu v latinskem izvorniku naslovno stran, posvetilno pismo in sporočilo bralcu. Vodnik je ugotovil, da je zaobseženo v kraticah v Explicatio Notarum seu Abbreviationum 445 raznih jezikov in narečij, da ima slovar dva dela, prvega z latinskimi gesli od A—L, drugega pa od M—Z, da imata oba dela skupaj 1584 strani v 8°, kjer so na vsaki strani trije stolpci slovarskega besedila.⁸

Iz pisma, ki ga je napisal Kopitar na Dunaju dne 16. januarja 1809 baronu Žigi Zoisu v Ljubljano — glej Francè Kidrič, Zoisova korespondenca 1808—1809. Ljubljana 1939, str. 132—134 — izvemo namreč, da je besedilo v Grammatik, str. 436, četrta vrsta zgoraj, od Thesaurus Polyglottus . . ., do str. 438, peta vrsta zgoraj . . . beschlossen, na Kopitarjevo prošnjo napisal Valentin Vodnik. Prejšnje besedilo od *Anmerkung* (str. 435) do Thesaurus Polyglottus (str. 436) pa je Vodnik natančno prepisal iz Kopitarjevega pisma Zoisu.

Iz Kopitarjevega pisma, kjer piše, med drugim, »meines Wissens bisher unbekannte, Megisersche Dictionarium 40 linguarum«, sklepamo, da Kopitar sam Thesaurusa ni imel v rokah; tudi ga v Dvorni in Univerzitetni biblioteki na Dunaju, kar za čudo, ni bilo, kar je Kopitar sam sporočil Dobrovskemu v pismu z dne 1./5. februarja 1810: Von Megiser werde ich nun, was ich nur finde durchstudieren; nur hat weder die Hofb. noch die Universitätliche mehr als ich in der Grammatik anzeige!, ter še ponovno po šestnajstih letih v pismu z dne 12. januarja 1826: Wissen Sie um kein verkäufliches Exemplar des grossen Megisers von 400 Sprachen, den Vodnik in m. Gramm. beschrieben. Nec ego habeo, nec ulla bibliotheca hic Viennae. Torej je na Megiserjev Thesaurus Kopitarja opozoril Vodnik, ali Zois. Važno pa je, da iz gornjega Kopitarjevega pisma Zoisu izvemo posredno z gotovostjo, da je uporabljal Vodnik pri pisanju Slovenskega Besednika tudi Megiserjev Thesaurus; že prej pa izvemo od Vodnika samega neposredno, in sicer iz njegovega pisma Dobrovskemu z dne 28. januarja 1808, da je imel ta slovar, izposojen iz ljubljanske Semeniške knjižnice, pred seboj, da Megiserjevega Dictionariuma iz l. 1592 v Ljubljani ni našel, marveč da pozna le-tega predelano celovško izdajo iz l. 1744. (Slavia IV. V Praze 1925—1926, str. 126).

Dne 7. aprila 1809 je pisal Kopitar Dobrovskemu, da je besedilo o Megiserjevem Thesaurusu v Grammatiki napisal Vodnik, sam pa da je spoznal pomembnost Thesaurusa šele potem, ko je uvidel, da natis iz l. 1603 ni ponatis slovarja iz l. 1592; v dopisu z dne 20./24. novembra 1809

⁸ Pred začetkom slovarskega besedila je 29 neoštevilčenih strani tiska, strani 30—32 so prazne; prvi del od gesel A do Lytta ima 832 strani, drugi del z gesli M do Zygaena pa 751, zadnja neoštevilčena stran 752 je prazna; skupaj ima torej slovar (izvod v Semeniški knjižnici) 1612 potiskanih + 4 prazne strani. Razvrstitev in način slovarskega besedila glej spredaj na posnetku 2. in 3. strani I. dela.

pa je že vprašal Dobrovskega: -wo ist eine Biographie von ihm [Megiser] zu lesen?«, na kar mu je Dobrovský dne 1. januarja 1810 odgovoril:

Von Megiser weis ich eben nicht mehr, als was Jöcher (glej op. 1) von ihm hat. Man müsste alle seine Vorreden durchsehen. Diess ist ein Stück Arbeit für Sie. Kennen Sie seine paroemias? hat er Steyrische (slawische) Sprüchwörter aufgenommen. Sein Sclau. ist Untersteyrisch, davon er Krainisch und Kartnisch unterscheidet. Sein thes. polyglott. ist mir sehr lieb. In der Fortsetzung des Slavin sollten Proben daraus gegeben werden... Noch eins. Megisers slaw. Werke sollten Sie über sich nehmen. Seine Vaterunser (40 oder 50 an der Zahl) sind mir noch nie zu Gesichte gekommen. Ich wünsche doch zu wissen, ob er mehrere slawische hat und welche? besonders diejenigen, die vor ihm der brave Boh.[orič] nicht hat.⁹

Čprav je Thesaurus polyglottus, »ki ni bil za praktično rabo« (A. Breznik), ter za študij in spoznavanje posameznih v njem uporabljanih jezikov »praktično neporaben«, kakor je menil tudi I. Grafenauer v Kratki zgodovini starejšega slovenskega slovstva (glej opombo 5), je kljub temu njegov mnogojezični, predvsem pa seve slovenski, besedni zaklad že od slovarjevega izida sem še kako upoštevan in navzoč v slovenskem slovarstvu; nič manj, ali še bolj, ko prav tako nepriročen Dictionarium quatuor linguarum iz l. 1592, ki ima »omejeni, a razmeroma čisti slovenski jezikovni zaklad«.¹⁰

Prvi je uporabil oba Megiserjeva slovarja Fra Gregorio Alasia da Sommaripa l. 1607 v Vocabolario Italiano e Schiauo. Alasiovo rabo Thesaurusa, in ne le Dictionariuma iz l. 1592, izpričujejo delno naštetih slovenski narodi v predgovoru Albenigno Lettore (7^b), določno pa besede v slovarju, ki jih Dictionarium 1592 nima, npr. membro virile curez (65^a) iz Thesaurusa II., 44, 45. Vpliv in prevzete slovenske besede v slovenskih besednjakih iz obeh Megiserjevih slovarjev je nadrobno opisal Anton Breznik v znameniti razpravi Slovenski slovarji.¹¹ Najočitnejše je porabljen besedni zaklad Thesaurusa v dveh rokopisnih slovarjih: v Kranjskem besedischu pisanem iz druge polovice XVII. stoletja (glej Breznik, Slovenski slovarji, str. 116—121), in v Dictionarium germanico-slavonicum iz l. 1760 Janeza Antona Apostla.¹² Zanesljiv in popoln pre-

⁹ Archiv für slavische Philologie. Herausgegeben von V. Jagić. Vierter Band. Berlin 1880, str. 522, 526, in Briefwechsel... str. 76, 77, 81, 82. Iz 245 ohranjenih pisem, ki sta jih izmenjala Jos. Dobrovský v Pragi in J. Kopitar na Dunaju od 30. marca 1808 do 30. decembra 1828 — glej Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar (1808—1828). Herausgegeben von ord. Akad. V. Jagić. Berlin 1885, str. 1—626 — izvemo, kako veliko pomembnost sta prisojala oba jezikoslovca Megiserju in njegovim jezikoslovnim delom; nič manj kot enaindvajsetkrat je omenjen Megiser v teh pismih. Zvemo pa iz pisem tudi marsikatero malo znano novico, npr. da je neki Pistorius v Olomoucu ponatisnil Megiserjev Očenaš, tj. Specimen... Oratio dominica, (str. 127), o Megiserjevi slovenščini (str. 188) idr. Naši navedki brez strani iz zgornjega dela so v njem poblizhe razvidni iz pisemskih datumov.

¹⁰ Dr. Joža Glonar, Naš jezik. V Ljubljani 1919, str. 10.

¹¹ RDHV III. V Ljubljani 1926, str. 110—174, in ČZN XXXIII. 1. (Maribor 1938), str. 17 in nsl.

¹² ČZN, nova vrsta, 8 (XLIII.) letnik 1972, str. 263—274.

gled slovenskega besedja v Megiserjevih slovarjih, ki se kot verižni odziv prepleta od Alasia do Pleteršnika v slovenskih besednjakih, bo pa mogoč šele v zgodovinskem slovarju slovenskega jezika.

Megiserjev Thesaurus pa je dobro stregel tudi več jezikoslovcem, zlasti etimologom, kot dokazni vir za slovenske in druge slovanske besede. Uporabljali so ga npr. G. W. Leibniz (1646—1716) v *Collectanea etymologia, Hanoverae 1717*, G. Wachter v *Glossarium germanicum, Lipsiae 1737*, J. L. Frisch (1666—1743) v *Teutsch = Lateinisches Wörter = Buch, Berlin 1741*, slavni J. Ch. Adelung (1732—1806) v *Grammatisch = kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart*. 3 izdaje, Leipzig - Wien, 1774—1808, itd.¹³

Zgodovinski slovar slovenskega jezika

Naš slovar je prvo doma natisnjeno delo s slovenskim besedjem, zbranim le za zgodovinski slovar slovenskega jezika,¹⁴ katerega kliče je z veliko zamudo začelo šele nedavno ozelenevati. Primerno je torej, da se tukaj na kratko dotaknemo tudi vprašanja zgodovinskega slovarja slovenskega jezika.

Ko je pred malodane šestdesetimi leti napisal Jože Glonar (1885 do 1946) drobno knjižico *Naš jezik* (glej opombo 10), je kot pribito prav povedal: »Jezik je najjasnejši znak vsakega naroda, v njem se najbolj kaže njegova zgodovina, v njem si podajata preteklost in sedanost roke. Kontinuiteta [nepretrganost] jezika je edini znak in dokaz narodovega življenja. Tako je zgodovina kakšnega jezika ob enem zgodovina naroda, ki ga je govoril. Iz jezika odseva njegova slabost, moč, njegovo napredovanje in nazadovanje v teku stoletij.« Ko piše Glonar o slovenskih slovarjih in njihovih pomanjkljivostih, je jedrnato in domiselno opredelil, da »praktičen slovar naj podaja živi jezik določene dobe, zgodovinski pa naj bo arhiv in muzej jezika«, ter je še hudomušno pristavil: »Takle zgodovinski slovar se seveda ne bo smel ustrašiti tudi kake tako značilne besede, kakor so monstrozni [pošastni, strahotni] Jeranovi konkordatobombardonocigomigovci.«

Delo za že zdavnaj prepotreben in nujen zgodovinski slovar slovenskega jezika se je iz neopravičljivih razlogov, a tudi iz nerazumevanja

¹³ Anton Breznik, Popovičev *Specimen vocabularii vindocarniolicum* ter Pohlinov *Glossarium slavicum*, ČJKZ VI. l. Ljubljana 1927, str. 91—99. Ponatis v M. Pohlin, *Glossarium slavicum 1792*. Faksimile der ersten Ausgabe. Dr. Dr. Rudolf Trofenik, München 1973, str. VIII—XVI.

¹⁴ Hieronymus Megiser, *Slovenisch - deutsch - lateinisches Wörterbuch*. Neugestaltung und Faksimile der ersten Ausgabe aus dem Jahre 1592. Bearbeitet von Annelies Lägroid. Wiesbaden 1967. — V zbirki *Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen*, ki jo izdaja od l. 1968 sem dr. dr. Rudolf Trofenik v Münchnu, je v IV. Band, Teil 2., str. 144—206, l. 1971 izšel slovensko - latinsko (nemški) slovar slovenskega besedja v A. Bohoričevi slovnici *Arcticae horulae* iz l. 1584; v III. Band, II. Teil, *Abhandlungen*, str. 101—186, l. 1976, pa sta natisnjena slovarja jezikovnih obrobni opomb in vseh besed Registra v Dalmatinovi Biblii l. 1584.

zanj, odlašalo vsaj od izida Pleteršnikovega slovarja l. 1894—95 sem, in to večkrat z izgovorom, da ponuja Pleteršnikov slovar takó živo kakor tudi zgodovinsko blago našega jezika. Že Glonar je v prej navedenem delu (str. 10, 11) zavrnil taka mnenja, ker z »gradivom, ki ga je imel [Pleteršnik] v rokah in z nalogo, ki mu je bila stavljena, ni bilo mogoče napraviti kaj boljšega. Nepravilno ravnanje z gradivom in težavno kolebanje med znanstvenimi zahtevami in praktičnimi potrebami je dalo »Pleteršniku« podobo, ob kateri si moramo reči, da višek naše leksikografije še davno ni dosežen.« V novejšem času pa je bilo zapisano, da »je treba Breznikovo raziskovanje o slovenskih slovarjih dopolniti, ponekod tudi popraviti, predvsem pa nadaljevati. Ali ni mlajši slovenističen rod za take vsekakor naporne, zamudne in skrajno nadrobne opravke nič kaj navdušen? Je pa to naša prva naloga, če hočemo, da se bomo sčasoma res dokopali do zgodovinskega slovarja slovenskega jezika in z njim do vseh ostalih besednjakov, ki so nam takó potrebni, neogibno nujni, in ki nam bodo potrjevali ter ohranjali, med drugim, samobitnost slovenskega naroda za nazaj in za naprej.«¹⁵ Ne dolgo tega pa smo brali, da »z delno izjemo Zagreba ni nikjer [v Jugoslaviji] mogoče proučevati slovenskega slovstva, ker ni virov zanj in potrebne literature. Tako je pričakovati, da se bodo raziskovalci osredotočili na novejša razdobja, kar pa je že itak značilno tudi za ljubljansko slovenistiko.«¹⁶

Slovenci si le našemu jeziku samosvojo podobo in vsebino zgodovinskega slovarja šele iščemo, ju tipajoče stvarjamo. Tujih vzorcev se nam res ponuja obilica v službo in za pomočnika, a delati vse po istem kopitu bi se reklo, pustiti v nemar samobitnost slovenščine. Kar nam je skupnega z drugimi jeziki in je v jezikoslovju vsepovsod že do dobrega preizkušeno in ustaljeno, tega ne bomo zametavali in zaničevali, tisto, kar je samó naše, pa bomo po svoje premozgali in izoblikovali. Pregovorska resnica, da je dober začetek pol dela, mora usmerjati vso našo začetno skrb in prizadevnost, delo in opravilo pri stvarjanju zgodovinskega slovarja slovenskega jezika.

O slovenskem besedju v Thesaurusu

Megiserjev Thesaurus polyglottus ima po povprečnem štetju od 8000 do 8500 latinskih gesel. Ne pri vseh, pač pa pri večini gesel, so zapisane tudi slovenske besede, poznamenovane s Scla., Selau, Sclav., Sclavon. [= Sclavonice, tj. slovensko] — ki naj bi bile po mnenju Dobrovskega (glej opombo 9) spodnještajerska slovenščina, a so v resnici splošno znane slovenske besede. Kakor že prej v Dictionariumu l. 1592, je Megiser od teh besed ločil tiste, ki jih je predznamoval s Car., Carn., Carniol. [= Carniolice, tj. kranjsko], Cari., Carin., Carinth. [= Carinthice, tj.

¹⁵ JiS, Letnik IX. Ljubljana 1964, str. 68.

¹⁶ Fran Petre, Delo, sobotna priloga. Ljubljana, 12. julija 1975, str. 20.

koroško], Cr., Croa., Croat. [= Croatice, tj. hrvaško], in nekaj malega z Besiat.[ice], tj. prekmursko, kajkavsko. Te označbe si je Megiser po svoje prikrojil predvsem po razpredelbi besed v Registru Dalmatinove Biblie 1584, le da jih je tukaj več kot v Dictionariumu. Pri bivanju v Celovcu od l. 1593—1601 si je Megiser zapomnil nekaj lepih slovenskih narečnih koroških besed, še več pa nemčizmov, in te je nanovo vknjižil v slovar.

V Thesaurusu s *Sci. itd.* predznamovane besede v našem slovarju zaradi nepotrebnosti te zaznambe nimajo, ali le v redkih, izjemnih primerih; vse tam s Carniol., Carinth., Croat. ipd. označene besede imajo pa tudi v našem slovarju te značke, vtem ko je onim, ki v Dictionariumu teh označb nimajo ali so drugače zaznamovane, pripisana na kraju latinska pripomba: Dict. s.[ine] Carn., Carinth., Croat., ali posebno opozorilo.

Omeniti je treba, da je vzel Megiser v Thesaurus vse besede, s pravopisom vred, označene z Dalm.[atice], iz slovarja Favsta Vrančiča, Dictionarium quinque nobilissarum Europae linguarum, ki je bil natisnjen l. 1595 v Benetkah. (O tem glej razpravo v opombi 6.) Poleg besed, napisanih z bohoričico, oznamenovanih s Croat., in ki so bile že v Dictionariumu l. 1592 ter so prevzete v naš slovar, ima Megiser v Thesaurusu pri številnih latinskih geslih v italijanskem pravopisu še nove, tudi s Croat. poznamovane besede, npr. Corruptio, Croat. Ichonzanie (skončanje), Corvus, Croat. chafran (kavran), Delicatus, rafcolliv (raskošliv) itd. Kakor onih, nekaterih le domnevnih, v Dalmatinovem Registru leta 1578, 1584 in v Megiserjevem slovarju l. 1592, tudi teh res hrvaških besed, katerih vir ni ugotovljen, doslej uredniki Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU, Zagreb 1880 . . . , niso upoštevali.

Zaradi potrebnega védenja glavnih tiskanih virov, iz katerih je poleg drugih, še neugotovljenih, in ustnih, Megiser v glavnem vzel slovenske besede, je v našem slovarju pri vsakem geslu na kraju povedano: ali je bila beseda pred tem že zapisana v obrobni jezikovni opombah v Dalmatinovi Biblii l. 1584, (Marg.), v Bohoričevi slovnici Arcticae horulae l. 1584, (Boh.), v Registru Dalmatinove Biblie l. 1584, (Reg.), in ali jo je imel Megiser že prej v Dictionariumu l. 1592 (Dict.). Besede pa, ki nimajo nobenega teh pripisov, je zapisal Megiser naprvo šele v Thesaurusu. (Kljub natančnosti in pazljivosti je kakšen spregled mogoč!) To soočenje Megiserjevega slovenskega besednega zaklada z njegovimi najočitnejšimi viri je bilo nujno in potrebno, a je bilo izvedljivo šele zdaj po izpisu slovenskega besedja iz Thesaurusa.

Vseh slovenskih besed, ki jih ima Megiser v Thesaurusu, je 10.445, v I. delu jih je 5965, v II. pa 4480, tj. v celoti 1870 več, ko jih je v Dictionariumu l. 1592. V našem slovarju je vsaka teh besed pri posameznem geslu zapisana tolikrat, kolikrat je njena pogostnost (frekvenca), označena s f² 3, pri prvi besedi, ali pri eni izmed naslednjih, če je le-ta večkratna in ne samó enkratna. Opozorimo pa, da je pri geslih z začetnimi črkami A do Č nekaj izjemnih primerov, kjer je kljub pogostnosti, ki je sicer navedena, beseda zapisana le enkrat, pred njo pa so pripadajoča ji latinska gesla.

Pri zapisih gesel, postavljenih v sedanji slovenski pravopis in knjižni jezik, smo se ravnali po Glonarjevem načelu, da naj bo zgodovinski slovar arhiv in muzej jezika. Povsod, kjer je bila beseda prilagojena zdajšnjim slovenskim jezikovnim pravilom, je z ležečim tiskom zapisana ista beseda v izvirni obliki, četudi je le-ta za današnje pojmovanje umerjena še takó starinsko ali nepravilno; to pa zato, da se ohrani besedna izvirnost tudi takrat, ko nima več opore v sedanjem knjižnem jeziku. Besed, ki so bile ob svojem času desetletja ali stoletje nešteto krat zapisane in ponovljene v popolnoma isti obliki, npr. ino, inu, uže, viuda (vivda), vun, vuner itd. ne gre kratkomalo prevreči v in, že, vojvoda, ven, vendar. Zapisati in pustiti jih moramo v izvirni obliki; če je pa res potrebno, da jih povežemo in soočimo s poznejšimi ali sedanjimi novimi oblikami in pomeni, naredimo to z ustreznimi kazalkami in vodilkami (vezalkami).

Da se uveljavljata pomen in vrednost Megiserjevih jezikovnih del v svetovnem jezikoslovju še dandanes, nam bodi za primer znanstvena razprava *Die rumänische Sprache bei Hieronymus Megiser (1603)*, ki jo je napisal februarja 1975 v Tübingenu vseuč. profesor Eugenio Coseriu.¹⁷ Razprava je zanimiva ne le zaradi dokumentarnega razglabljanja o romunskem očenašu *Tatal nostru* v Megiserjevem *Specimen Quinquaginta diversarium . . . linguarum* (druga pomnožena izdaja, Frankfurt 1603) in o pičlih romunskih besedah v *Thesaurusu*, temveč nas tudi seznanja, zlasti v podčrtnih opombah, z več nam še nepoznanimi dejstvi iz Megiserjevega slovstvenega delovanja.

Na str. 474 in 475 ter v opombi 9 izvemo, da navajata J. Ch. Adelung in njegov nečak Friedrich von Adelung v delu *Mithridates oder allgemeine Sprachenkunde, I. Teil, Berlin 1806*, str. 649, in v 4. Teil, Berlin 1817, str. 267, tudi Megiserjevo nemško izdajo: *Prob einer Verdolmetschung in 50 unterschiedlichen Sprachen, darin das heylyg Vater unser, der Englisch Gruß, die zwölf Artikel unsers christlichen Glaubens, die zehn Gebott- sampt mehr andern geistlichen Sprüchen transferiret vnnd mit großem Fleisz zusammengebracht vnnd in Truck verfertigt worden, durch Hieronymum Megiser, ki je bila natisnjena tudi leta 1603 v Frankfurtu, in je po pričevanju Fr. v. Adelunga docela skladna z drugo latinsko izdajo *Specimena* leta 1603.*

Za *Tabula quinta. Sclavonica*, v *Thesaurusu* (glej spredaj posnetek) pravi prof. Coseriu (str. 478, opomba 22), da je Megiser povzel tamkajšnjo porazdelitev slovanskih jezikov iz dela: C. Gesner, *Mithridates. De Differentiis linguarum tum veterum tum quae hodie apud diversas nationes in toto orbe terrarum in usu sunt*. Zürich 1555, 54^v—55^r. Za [lingua] *Forojulienfium*, ki jo navaja Megiser med slovanskimi jeziki, pripominja avtor, da je furlanščina navedena tudi v *Tabula latina*, in da je v navedbi med slovanskimi jeziki pod [lingua] *Forojulienfium* verjetno mišljena slovenščina v goriški pokrajini; v *Specimenu* (1593, IX)

¹⁷ Studii și cercetări lingvistice (SCL), an XXVI, nr. 5. p. 473—480, Bucuresti 1975.

pa je Goritianorum et Foroiulienfium linguâ uvrščena med romanske jezike, tj. med Rheticè: lingua Curualicâ, in Sardorum Oppidanorum linguâ.

Končno je ob priredbi slovenskega besedja iz Megiserjevega Thesaurusa v slovensko - latinsko - nemški slovar dobro vedeti, da je Dobrovský že v pismu z dne 30. januarja 1811 prosil Kopitarja, da naj zaradi važnosti slovenskega besedja v Megiserjevih slovarjih dá izpisati iz njih vse latinsko - slovenske besede in le-te preobrniti v slovensko - latinski in slovensko - nemški seznam.

Ljubljana, v decembru 1976

Jože Stabéj

Pisne različice in tiskovne napake

(*Errata scripturae et typographica Schreib- und Druckfehler.*)

Kakor je Megiser »iskrenemu in dobrohotnemu bralcu« položil na srce prošnjo: Ako pa kaj napák bo v knjižicah mojih ostalo, spomni se mojih razmer, pa mi jih, bralec, spreglej! — moramo prositi tudi mi bralca za uvidevnost; uporabnik Megiserjevega Thesaurusa se mora hoti ne hoti sprijazniti z neobičajno številnimi pisnimi različicami in tiskovnimi napakami. Gre pri tem seve le za slovenske besede, ki zadevajo naš slovar, v drugih jezikih — razen takó na počez v latinščini in nemščini — napak nismo iskali niti preverjali.

V primeri s slovenskimi in z nemškimi v latinskih besedah napak malo da ni; nemška besedila pa so kar od sile skrotovičena, zmedena in nedosledna. Pri preudarjanju, ali naj nemške besede posodobimo v zdajšnji nemški pravopis, ali pa arhaične oblike poenotimo vsaj z isto pisavo, se je pokazala za najboljšo rešitev ta, da pustimo nemščino z vsemi napakami in nedoslednostmi neizpremenjeno takšno, kakršna je natisnjena v izvirniku, z edino izjemo, da smo črko v, kjer pomeni u, nadomestili večidel z u ter da smo besedi vnd, vnnd pisali dosledno z und. Imeli smo se namreč za nepristojne in nepoklicane, da storimo v tem pogledu kaj drugega. Izpustili pa smo pri nekaterih geslih preštevilne in za razumevanje gesla nepotrebne nemške soznačnice, ki je z njimi Megiser ponekod vse preveč gostobeseden. Gotico, ki je z njo napisal Megiser vse nemške besede, smo zaradi lažjega tiskarskega stavka in branja nadomestili povsod z latinico.

Slovenskih pisnih različic in tiskovnih napak je za dokaj obsežen abecedni seznam. Nekaj je takih, ki jih poznamo že iz Megiserjevega Dictionariuma l. 1592, in so odondi prepisane; večina pa je novih, velikokrat čisto nesmiselnih, ki jih je pač zvečine zakrivil slovenščine nevesč stavec v tiskarni J. Spiessa v Frankfurtu, morebiten nezveden popravljalec pa s slovenščino tudi ni vedel ne kod ne kam.

Opravek s temi napakami pri urejanju našega slovarja nikakor ni bil lahek, saj so med njimi tudi težko rešljivi rebusi. Da se domisliš, da je npr. za orob mišljen drob, je še lahko; težko pa je uganiti, da je pri latinskem geslu fcilicet zapisani flamnik brati zlamnik, katerega prvi zlog zla- je okrhek za fcilicet mišljen slovenski prilastek zlasti, ali da je pri geslu conjecto zapisani fmiliti v resnici le pokvarjen fmi[s]liti = zmisliti.

Zaradi dokumentacije smo slovenske pisne različice in tiskovne napake zapisali tudi v slovarju neizpremenjene, samo skupaj natisnjene

besede — ozki stolpci so stavcu omejevali prostor — so tu in tam že pravilno razdeljene. Obilokrat zapisani pridevniki v srednjem, namesto v moškem spolu ter samostalniki v množini in ne v ednini ipd., niso napake, marveč so piščeve posebnosti. So pa tudi primeri kakor *abuon*, *abuonov*, *abuuku*, *abuuski*, ki so slovenske koroške narečne oblike in jih je Megiser med prvimi vknjižil; isto velja za mnoge pisne ločine, npr. *bradavika*, *brogyti* ipd., ki pa se kasneje niso uveljavile.

Za pomogljivost v nekaterih težjih in zamotanih primerih smo sestavili še naslednji abecedni slovarček pisnih različic in tiskovnih napak v slovenskem besedju Thesaurusa; nekaj teh pa smo popravili v oglatih oklepajih tudi v slovarju.

aid = *ajda*
ant = *rt-a*
atejor = *atejev*
auue = *avbe*

babčina = *babščina*
biener = *vinar*
bild = *bila-e*
bilde = *pilde* (*pild-a*)
birzu = *brzo*
blaguna = *blago, na*
blanka = *planka*
bleibeis = *blajbes-a*
bližnaha = *bližnji*
boe = *boj-a*

bokazati = *pokazati*
bokou, bokov = *bukev-kve, bukov*
bolbirar = *balbirar*
bradavika = *bradavica*
brogyti = *brojiti*
buckšpain = *pušpan*

castvun = *častno*
ceboj = *ti*
cernga = *cerunga*
ceukantverhu = *cev-a, m; k, ant-*
verh
cezbelen = *razbeljen*
citupotlačiti = *celo, potlačiti*
cubr = *zober*

čeru, čew = *črv-a*
čop = *čep-a*
čresnov = *črešnjev*

dapustiti = *dopustiti*
dažjiti = *dež, iti*
deileč = *delež*
delum, vja = *delo, muja*
dergavi = *drgal-i*
deseči = *doseči, dosežem*
dimati = *dimiti*
dobrata = *dobrota*
dobro vole = *dobrovoljen*
dogul = *dolg, a, o*
drivu leja = *drevodelja*
dulschiti = *dolžiti*

enue = *en — eno*

falati = *faliti*
farva = *farba*
fazian = *fazan*

gabau = *gobov*
gerbica = *grlica*
gerenje = *gorenje*
gles = *glas*
goscovati = *gostovati*
greiti = *greh*
grozdoje = *grozdovje*
grunbye = *grom, biti*

h' gledaniv = *h, gledanje*
h poročivu = *h, poročtvo*
hramo se = *hraniti se*

iiezditi, iizdici = *jezditi, jezdec*
iegra, iigra, ygra = *igra*

imenoati = *imenovati*
 izguber = *izgovor*
 izprauiti = *izprazniti*
 izveči = *izpreči*
 izvistigati = *izžvižgati*

jagak = *lagak*²
 jutrivi = *jutrinji*

kal = *kol-a*
 kamejneini = *kamenje*
 karmažinov = *karmezinov*
 kasčca = *kašča*
 kasma = *krma*
 kassulc = *kozlec*
 kduje = *kdo, biti*
 kin = *kir*
 kinrad = *kir, rad*
 kisclu = *kisel*
 kmivninu = *k, umivanje*
 knupica = *krupica*
 kodraik = *kodranjek, kodrast*
 kolp = *kolk-a*
 kopal = *kopati - kopan*
 kordelu = *krdelo*
 korštainie = *koštanje*
 košlati = *koštati*
 končajnie = *končanje*
 kriun = *skrun*
 krup = *hrup*
 kugmack = *kukmak*
 kuviti = *kriviti*
 kyeci = *kijec-jca*

laznik = *lažnik*
 leškuta = *težkota*
 lick, lik = *lih*
 lisničev = *lésen, črv*
 luštu mi se = *luštati se*

mairaf = *marof*
 maka = *moka*
 malice = *malina*
 marnvuati = *marnjeovati*
 meha = *mera*
 mehürna = *mehir, na*
 meisti = *mesten*

mid = *misel*
 mokrata = *mokrota*
 morši = *morski*

naizrečen = *neizrečen*
 naprai = *naprej*
 našepan = *našopan*
 natožiti = *naložiti*
 naveč = *narveč*
 naveren = *neveren*
 nažen = *nesnažen*
 nehudežan = *nehvaležen*
 nehudežnost = *nehvaležnost*
 nemorast = *nemarost*
 nepravican = *nepravičen*
 nesramenu = *nesramen*
 nesranien = *neshranjen*
 nestanovita, nestanovitu = *nesta-
 noviten*
 nešoč, nošča = *nositi - noseč*
 neuglyen = *neuglajen*
 neveram = *neveren*
 nevun = *neum*
 neybleč = *negiblječ*
 nezmassam = *nezmasno*
 nu = *na*

obaruvati = *obarovati*
 obarvy = *obvariti*
 obeznih = *obrvo*
 obdurien = *odduriti - oddurjen*
 oblubien = *obljubljen*
 obseiti = *obesiti*
 obšaine = *obešanje*
 obtrod = *obhod*
 očar = *ovčar*
 odked = *odhod*
 odorati = *odbrati*
 odpirtu = *odpreti - odprt*
 odpresti = *odpreti*
 odraviti = *odpraviti*
 odwna = *od, um*
 od zat = *odzad*
 odzatai = *odzadaj*
 oharuvanie = *obarovanje*
 ohrainemik, ohrainenik = *ohra-
 njenik*
 omoschiti = *omožiti*

opričvust = *opričnost*
 orob = *drob*
 ostitupati = *oštopati*
 ošoditi = *oškoditi*
 oučia = *ovca*
 oznainti = *oznaniti*
 ožlvlenie = *ožioljenje*

pašercati = *pošercati*
 pelšiv = *plešiv*
 perhiteiti = *prehiteiti*
 perminiti = *preminiti*
 persegli = *priseči - prisežem*
 persliniati = *prisiljati*
 perviš = *provič*
 pissau = *pisar*
 pišar = *pisar*
 piščenei = *piščanec*
 piža = *piča*
 podprag = *podpreg*
 pokoričina = *pokorščina*
 pokušani = *pokušnja*
 poročivu = *poročtvo*
 postavanje = *poštovanje*
 poščeinie = *puščenje*
 pošeinie = *proščenje*
 povegniti = *pobegniti*
 požmakcanie = *požmekčanje*
 požvih = *požrih*
 pravihi = *praviti*
 prebucniti = *prekucniti*
 premineine = *premenjenje*
 presdi = *presti*
 prevzezen = *prevzet*
 prezdna = *brez, dno*
 prezva, zen = *brez, razen*
 prikazabi = *prikazati*
 pročenje = *priporočenje*
 pročeti = *priporočiti*
 protivaik = *protivnik*

ramcel = *rana, celiti*
 raun = *raven*
 razboini = *razbojen*
 rediati = *razdejati*
 rezdilen, rezdolen = *razdeliti, razdeljen*
 rezlotek, rezlotik = *razloček*

razlovčiti = *razločiti*
 razložene = *razložene*
 rezoditi se = *razodeti se*
 reztrezati = *razrezati*
 romski = *rimski*
 rošati = *roštati*

saliti = *soliti*
 samuistrel = *samostrel*
 sanu = *samo*
 sovaditi = *se vaditi*
 secna = *srna*
 sklada = *skleda*
 skugi = *skozi*
 slakust = *sladkost*
 smetina = *smetena*¹
 smiliti = *zmisliti*
 smošiti = *škoditi*
 snap = *snop*
 sossščina = *soseščina*
 spajun = *spanje*
 spodibiti = *spodobiti*
 spornišlovanie = *spomišljevanje*
 stehajati = *sprehajati*
 stridanu = *židan*
 suditi = *buditi*
 swiuiia = *svinja*

šampet = *špampet*
 šara = *škara*
 schētati = *šentati*
 šoter = *šotor*
 špehati = *špegati*
 šturema = *šturm*

tertje = *drtje*
 thlabudrasi = *žlabudrati*
 tkaca = *tkalčji*
 tresyti = *tresniti*

vačniždati = *va (v), činž, dati*
 vberžati = *ubežati*
 včeničnik = *učeničnik*
 vganitor = *uganitev*
 vhoji = *v, boj*
 vi = *ti*
 vlebeti = *uleteti*
 vnivalnik = *umivalnik*

vožiti = *voziti*
 vseknici = *usekniti*
 vusti = *voziti*
 vzleči = *vzteči*

wnttalig = *untalig*
 wodna = *voda*
 wrus = *brus*

začetik = *začetnik*
 zadstoin = *zabstonj*
 zamudati = *zamuditi*
 zamušiti = *zamašiti*
 zašfentati = *zaštentati*
 zaži = *za, žal*
 zdreisti = *zdreti*
 zduditi = *zbuditi*
 zlamnik = *zlasti*
 zlobam = *zloban*

zmahati = *žmagati*
 zmeršati = *zmešati*
 zotriti = *zoriti*
 zribati = *zribati*
 zreti = *žreti*
 zapreti = *zapreti*
 zvečina = *zveščina*
 zydl = *zid*

žagliv = *žaljiv*
 žalostan = *žalosten*
 žalobati = *žalovati*
 žehan = *željan*
 žeu = *žena*
 žilčica = *žličica*
 žlechnost = *žlahnost*
 žmahati = *žmagati*
 žmahovic = *žmagavec*

Kratice

Notae

Abkürzungen

Besia. v. XXIII

Boh. v. XXIII

Carin. v. XXIII

Carn. v. XXIII

cf. = confer, primerjaj, vergleiche.

Cr., Croa., Croat. v. XXIII

Dict. v. XXIII

f², ³ v. XXIII

m = moški spol, masculinum, männliches Geschlecht.

Marg. = marginalija, v. XXIII

mn. = množina, plural, Mehrzahl.

pred. = predlog, praepositio, Vorwort.

prid. = pridevnik, adiectivum, Eigenschaftswort.

prisl. = prislov, adverbium, Umstandswort.

Reg. v. XXIII

s = srednji spol, neutrum, sächliches Geschlecht.

s. = sine, brez, ohne.

Sclau. itd. v. XXII

v. = vide, glej, siehe.

ž = ženski spol, femininum, weibliches Geschlecht.

